

Александра Вранеш високошколску библиотеку доживљава и представља као **модеран културни концепт** веома сложене структуре, о коме пише бираним и надахнутим речима и реченицама које дају лепоту научном стилу књиге, стварајући тако својеврсну поетику библиотекарства. Књига се чита у даху, попут песме.

Славица Несторовић-Петровски,
библиотекар саветник
Филозофски факултет у Новом Саду -
Семинарска библиотека Одсека за славистику

ВИСОКОШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ

(Високошколске библиотеке /Александра Вранеш.
– Београд; Бања Лука, 2004. – 347 стр.)

Током претходне године светлост дана је угледало више публикација вредних помена из области библиотекарства, а међу њима је свакако књига проф. др Александре Вранеш "Високошколске библиотеке". Ова вредна научна монографија плод је двадесетогодишњег рада ауторке која се бавила истоименом тематиком у свом магистарском раду и свакодневной пракси у нашој земљи и иностранству. Објављена је у издању Конзорцијум TEMPUS пројекта UMI_JER 16059-2001, Универзитетске библиотеке "Светозар Марковић" и Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске из Бањалуке. Књига се састоји од четрнаест тематских целина које приказују све аспекте високошколских библиотека, обрађујући суштинска питања односа библиотеке и универзитета, облика удруживања високошколских библиотека, стандарда, функција и задатака, специјалних колекција, кадра, система квалитета, маркетинга, виртуелне стварности, евалуације библиотечке делатности, интелектуалне слободе и поштовања ауторских права. Историјски пресек и савремени токови у високошколским библиотекама уз тумачења светских теоретичара библиотекарства дају комплетан увид у проблематику обрађиване теме, стварајући складну и свеобухватну целину.

Уводном речју аутор надахнуто прави паралелу између библиотека претходног века и овог у којем живимо, са освртом на кризу идентитета кроз коју библиотеке пролазе пред налетом нових медија и привидном надмоћи интернета који, упркос мноштву информација које доноси, не

може да угрози библиотеке обзиром да су га претвориле у своје моћно оруђе одговарајући спремно захтевима новог времена, мирећи традицију и савремене токове.

Прво поглавље нас уводи у дефиниције појма "универзитет" и место библиотеке у њему. Тематика односа универзитета и библиотеке подвлачи сарадњу наставника и библиотекара као један од неопходних предуслова за квалитетан рад библиотеке. Акцент је, дакле, на тимском раду који почива на сарадњи свих академских слојева и на кључним особинама доброг планирања. Разматрајући тумачења бројних теоретичара библиотекарства који формулишу и препоруке које би допринеле квалитету рада високошколских библиотека, сви су јединствени у ставу да се библиотека и универзитет узајамно условљавају и одређују и да је "библиотека срце универзитета". Аутор наводи и примере библиотека које имају функцију националне и универзитетске библиотеке са тешкоћама које носи таква двострука улога при задовољавању захтева који им се постављају и промишљањем да је у новом времену примеренији модел чистих универзитетских библиотека, али даје и примере успостављања различитих видова сарадње високошколских са народним и школским библиотекама у свету. Ову тему затвара редак пример обједињених функција универзитетске, народне и јавне библиотеке у једној установи каква је Народна и универзитетска библиотека Републике Српске.

Облици удруживања високошколских библиотека према типологији библиотека, радном процесу и пројектном задатку представљају увод за приказ библиотечких организација какве су IFLA, Библиотекарско друштво Србије, као и Заједница библиотека универзитета Србије чији су иницијатори оснивања њени универзитети. Са циљем рационалне набавке и селекције страних часописа као и оспособљавањем библиотекара за пружање библиографских информација основан је КООРДИ систем координиране набавке, потом је 2001. године покренута иницијатива за оснивање Конзорцијума библиотека Србије за обједињену набавку (КоБСОН) и на крају систем COBISS који је у оквиру TEMPUS пројекта заживео у високошколским библиотекама као један од чинилаца унапређења библиотечко-информационе делатности на универзитетима у Србији. На облике удруживања библиотека као логичан след се надовезује организација мреже библиотека на универзитету која може бити централизованог и децентрализованог типа са свим карактеристикама, предностима и недостацима оба типа пониклим на резултатима оствареним у пракси.

Петим поглављем почиње путовање кроз време од периода 19. века, осврћући се на прилике у Србији исцрпљеној ратним недаћама које преживљавање стављају изнад културних интереса, преко прогресивног покрета Уједињене омладине српске до настојања да се успостави организован систем школовања. У том контексту незаобилазно је име свестраног Стојана Новаковића, чији је Закон о школама из 1881. године најсврхисходнији државни и школски акт у реформском духу. Значајну улогу у овом периоду имао је Лицеј основан 1838. године који прераста у Велику школу чију је реорганизација текла у правцу Универзитета 1905. године. Већ са настанком Лицеја оформљена је и мала Лицејска библиотека, а са почетком рада Велике школе основана је Академска библиотека која је постојала све до 1901. године када од ње настају семинарске библиотеке, док је средствима из фонда Карнегијеве задужбине саграђена Универзитетска библиотека. У наставку читаоци ће пронаћи податке о Закону о универзитетима из 1930. године у коме се по први пут помиње уредба која се односи на универзитетску библиотеку, о културном успону Београдског универзитета који је нагло прекинут Другим светским ратом и ненадоднадивим губицима које су претрпеле високошколске библиотеке, до данашњих дана са подацима о фондовима универзитетских библиотека на простору Србије, приказом организације високошколских библиотека на примеру Универзитета у Београду, међународних стандарда за високошколске библиотеке и стандарда за високошколске библиотеке у Србији.

Функција високошколских библиотека као подршка наставном и истраживачком процесу је сегмент из кога проистичу и задаци библиотеке као што су попуњавање, обрада фонда и рад са корисницима. Узевши у обзир да овај тип библиотека треба да испуни васпитно-образовну и истраживачку функцију универзитета сходно задовољавању потреба двеју група корисника – студената и наставника, ова чињеница је основна водила набавне политике, при чему се инсистира на селекцији библиотечног материјала како би се осигурало формирање објективно вредних збирки. Теоретичари библиотекарства сматрају да у селекцији треба да учествују и наставници и библиотекари и да је комисијско одлучивање императив набавне политике. Један од елемената набавке јесте и формирање депозита, тј. "преиспитивање постојећих збирки и издвајање мало коришћених примерака". Аутор наводи принципе одлагања публикација у депозит, предности формирања депозитних колекција, "препоруке" које

се односе на њихово формирање, методичка упутства, са освртом на теоријска разматрања и практична искуства појединих земаља у свету у погледу организације депозитних фондова. Обрада библиотечке грађе обухвата све форме каталога (штампани, лисни и електронски) са предностима и недостацима које носе и са акцентом на савремене онлајн каталоге којима се омогућава централизована каталогизација и стварање мреже библиотека. Информациона делатност библиотеке поред осврта на облике услуживања корисника поставља питање проблема пружања информација и знања хендикепираним лицима у нашим библиотекама као последица техничке неопремљености и недовољне обучености за рад са њима.

Два посебна поглавља посвећена специјалним колекцијама у високошколским библиотекама показују да и ове библиотеке имају своју "душу" и исконску улогу чувара књига иако њихова природа "наглашава информативну а не архивску функцију својих фондова. Специјалне колекције у фондовима факултетских и универзитетских библиотека истовремено су потврда утемељености библиотека у сопствено окружење и привржености појединаца и институција који им своје збирке предају на чување и коришћење". Библиотеке-целине Универзитетске библиотеке "Светозар Марковић", њихове сигнатуре, начин чувања, критеријуми за процену вредности, портрети 26 библиотека-целина (Јоце Вујића, др Гедона Дунђерског, Мирослава Премруа, др Александра Белића, Исидоре Секулић, Стојана Новаковића, Луке Ђеловића...), трезора у којем се чува збирка ћирилских и оријенталних рукописних књига међу којима најстарији Псалтир на пергаменту датира из 13. века, као и прве штампане књиге – инкунабуле, део су приказа културног блага ове библиотеке. У оквиру сведочанства о културним вредностима високошколских библиотека, нарочито су занимљиви портрети библиотека-целина на Катедри за српску књижевност са јужнословенским књижевностима (легат Павла Поповића, Владана Недића, Ристе Одавића, велибора Глигорића), Катедре за српски језик са јужнословенским језицима (библиотека Ватрослава Јагића, Љубе Стојановића, Живка Стефановића и Берислава Николића), Катедре за славистику, Катедре за романистику и Катедре за оријенталистику Филолошког факултета у Београду са детаљно описаним активностима у стварању и обогаћивању књижног фонда, подацима о откупу и дародавцима. Део културног богатства приказаног у овим поглављима недвосмислено намеће закључак да присутност личних

колекција у високошколским библиотекама не умањује њихову информативну функцију.

Једна од битних коцкица у мозаику успешне високошколске библиотеке јесте кадар као њена покретачка снага. У контексту ове целине намеће се потреба за јасно дефинисаном стратегијом развоја библиотекарства, за стратешким управљањем струком и активним учешћем библиотекара у развоју струке. Напредак технологије и експлозија информација намеће библиотекарима потребу да овлада њима, трансформишући се од чувара књига ка "менаџеру знања", од универзалних зналаца ка предметним специјалистима са улогом "евалuatorа информација" потребних кориснику. Наводећи пожељне особине савремених и успешних библиотекара и информатора, аутор нас уводи у искуства у свету где се истиче и креативност библиотекара у удовољавању скривеним потребама читалаца као што су слушање музике, коришћење визуелних стимуланса, мириса, боја, покрета, медија у циљу креирања посебне атмосфере за рад. Управо је кроз тежњу спајања две функције библиотека, образовне и забавне, створен и нови термин "edutainment" за чији превод немамо еквивалент на нашем језику. У контексту библиотечног кадра дата је слика руководиоца библиотеке као менаџера и лидера који мора поседовати способност препознавања различитих способности свих чланова колектива како би их ујединио у "тим снова" ради остварења постављених циљева и подизања квалитета рада.

Још један битан предуслов успешног рада библиотеке јесте њихово укључивање у систем квалитета који би поспешео постојеће процедуре, обавезивало и кориговало њихово извршавање, олакшало успостављање библиотечно-информационог система Србије и укључивање у светске токове. Иницијатива за увођење система квалитета је важна за високошколске библиотеке јер их на то обавезују захтевне групе корисника. Такође, план увођења система квалитета у високошколске образовне институције је битан фактор, а библиотеке су предуслов за његово спровођење без којег се не може постићи квалитет у наставно-научном раду. Законом о универзитету библиотекари су названи помоћним особљем (што их убраја у администрацију) а то их "материјално, па и морално ослобађа од обавезе да теже сопственом усавршавању, побољшању рада библиотека, самим тим и квалитету студија". Виртуелне високошколске библиотеке као основ осавремењивања наставе и увођење учења на даљину треба да започну стварање виртуелног универзитета, а увођење система квалитета ће битно утицати на његово настајање. Добро организована библио-

тека један је од предуслова за добијање акредитације факултета. У контексту ове приче менаџмент у библиотекама добија своје пуно значење при чему крајњи циљ "није менаџмент библиотека већ и менаџмент знањем".

Промишљања аутора протежу се на библиографска истраживања са акцентом на спровођење националне библиографске контроле, на културно-просветну делатност кроз коју се испољавају личне и креативне способности библиотекара, на поштовање ауторских права како читалаца тако и библиотекара и интелектуалних слобода у циљу универзалне доступности публикација. Тематски круг затварају прилози статута, стандарда и правилника за високошколске библиотеке: Статут Заједнице библиотека универзитета у Србији, Стандарди за библиотеке универзитета у Србији и прилози уз Стандард: Нормативи за одређивање броја стручних радника, Прописи на које се Стандард позива и Модел правилника о раду високошколске библиотеке.

Сви сегменти проблематике високошколских библиотека су заступљени равноправно и прегледно, са богатом библиографијом и предметним регистром, паралелним приказом историјског и савременог кретања, указивањем на тешкоће и препреке у раду али и на показатеље учинка као значајан домен којим се књига бави. Писана модерном терминологијом, јасног стила, она одише искреним настојањем аутора да библиотекарима побуди жељу да личним залагањима подигну своју професију на ниво који јој објективно припада, иако они нису једина карика која треба да допринесе успешности једне библиотеке. По њеним речима "књига је написана не само да пружи знање, већ да подсети библиотекара на самопоштовање". Не наводећи читаоце из струке који ће користити књигу као незаобилазно штиво у напредовању и свакодневној пракси, можда би нарочито требало указати на управе факултета и представнике министарстава за културу и образовање као циљне групе које могу да утичу на усвајање стратегијских планова у домену библиотекарства и на тај начин допринесу да библиотеке постану истинска средишта универзитета. На крају, можда је сасвим довољно навести речи Жељка Вучковића који је на промоцији суштину овог дела истакао као "књигу дубоке оданости библиотекарству и похвалу библиотекарству".

Адријана Зубић
Библиотека Машинског факултета
Београд